

Astma och allergi i skolan

Råd och rekommendationer

Framtagna av

Skolläkarföreningen
i samverkan med
Astma- och Allergiförbundet
Astma och Allergisjuksköterskeföreningen
Barnläkarföreningen
Folkhälsoinstitutet
Riksföreningen för skolsköterskor
Skolledarförbundet

FÖRORD

Övergripande råd om hur skolan skall hantera elever med astma och allergi har sedan länge efterlysts. Hösten 1996 tog Svenska Skolläkarföreningen initiativ till att skriva sådana och undertecknad gavs i uppdrag av föreningens styrelse att ansvara för detta arbete. Berörda organisationer och institut inbjöds att medverka.

Föreliggande råd har utarbetats tillsammans med representanter för Skolledarförbundet, Riksföreningen för skolsköterskor, Barnläkarföreningen, Astma och Allergisjuksköterskeföreningen, Folkhälsoinstitutet och Astma- och Allergiförbundet. Arbetsgruppen har utgjorts av rektor Tommy Fabricius, skolsköterska Göta Abrahamsson, docent, barnallergolog Tony Foucard, allergikonsulent Berith Andersson, avdelningsdirektör Britta Andersson, ombudsman, information Carina Hååg och skolhälsovårdsöverläkare Görel Bråkenhielm. Allergikonsulent Lotta Rinné-Ljungkvist har varit sekreterare. Skolläkarföreningens ordförande Jan Tenstam har inspirerat till dokumentets framväxt och stöttat processen under arbetets gång.

Våren 1999 skickades dokumentet på remiss till Sveriges samtliga kommuner, landsting, barnkliniker m.m. Svar kom från ett hundratal instanser. Många lämnade värdefulla synpunkter, vilka i möjligaste mån har beaktats av arbetsgruppen.

Jag vill framföra ett stort tack till arbetsgruppen och rikta ett särskilt tack till Lotta Rinné-Ljungkvist som varit ovärderlig. Det är vår förhoppning att dessa råd och rekommendationer skall vara ett stöd i arbetet för att göra skolan till en hälsosam och trygg miljö för elever med astma och allergi.

Göteborg 1999-11-05

Magnus Borres
Docent, barnallergolog
och ordförande i arbetsgruppen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sidan
INLEDNING	4
SKOLANS ANSVAR	4
FAKTABAKGRUND	5
FÖREBYGGANDE INSATSER & PRAKTISKA RÅD	7
PERSONAL	10
MEDICINSK BEREDSKAP	13
ALLERGIROND	14
RESURSER UTANFÖR SKOLAN	14
AKTUELLA STYRDOKUMENT	15
LITTERATURFÖRTECKNING.....	17
ADRESSLISTA.....	19

INLEDNING

Detta dokument är avsett att användas som stöd i arbetet för att göra skolan till en hälsofrämjande och trygg miljö för elever med astma och allergi.

Astma och allergi har på kort tid blivit den vanligaste kroniska sjukdomen bland barn och ungdomar. Cirka en tredjedel av skolbarnen i Sverige beräknas idag ha eller ha haft någon form av allergiska besvär. Den påtagliga allergiökningen har under de senaste decennierna blivit allt mer märkbar för skolans personal och man har försökt anpassa sin verksamhet till denna verklighet. Inte minst har det förändrade sjukdomspanoramats bland eleverna avspeglats i skolläkarens och skolsköterskans verksamhet.

En förstående och hänsynsfull omgivning i skolan är av stor betydelse för elever med astma och allergi. Vi vet idag att allergibesvär i hög grad utlöses av faktorer i omgivningen. De miljöinsatser som görs för att motverka astma- och allergibesvär har som regel god effekt. Åtgärder för att åstadkomma en hälsosam skolmiljö för

allergiker har visat sig vara hälsofrämjande även för övriga elever i skolan.

FN's barnkonvention artikel 23 om handikappade barns rättigheter har varit en av utgångspunkterna för detta dokument. Enligt konventionen har handikappade barn rätt till bästa uppnåeliga hälsa och särskild omvårdnad. I Sverige råder skolplikt för grundskolan och läroplanen (Lpo94) föreskriver att "strävan skall vara att skapa de bästa möjliga betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling." Att presentera gemensamma riktlinjer för hur skolan skall hantera frågeställningar om astma och allergi har därför blivit en angelägen uppgift.

Begreppet astma och allergi används i dokumentet som samlingsnamn för en sjukdomsgrupp som även innefattar eksem, nässelutslag, vissa former av ögon- och näsbesvär och mag- och tarmbesvär.
--

SKOLANS ANSVAR

- Att eleven ej får symptom eller behöver öka sin medicinering på grund av förhållanden i skolan.
- Att allergiutlösande och luftvägsirriterande ämnen hålls på en minimi-nivå i skollokalerna.
- Att skolans planering lägger grunden för en gynnsam inlärnings-situation även för elever med astma och allergi.
- Att eleven ges möjlighet att delta regelbundet i ordinarie idrotts-verksamhet.
- Att eleven förmedlas studie- och yrkesvägledning med hänsyn till sin astma och allergi.

FAKTABAKGRUND

Allergi beror på en förändrad reaktion i kroppens immunsystem. Allergibesvär kan vara olika svåra. De kan vara allt ifrån beskedliga, till besvär som leder till stora inskränkningar i vardagslivet. Graden av besvär kan variera både på kort och lång sikt hos en och samma individ, men även ändra skepnad över tiden. Den som en gång haft tecken på allergi har genom hela livet en allergisk läggning och har därmed ökad risk för nya allergiska symptom.

Hur yttrar sig allergi?

De vanligaste formerna av allergibesvär är eksem, ögonbesvär, näsbesvär, mag- och tarmbesvär, nässelutslag och astma. Trötthet åtföljer ofta allergibesvär. Allergisk chock är en sällsynt men fruktad reaktion som utan omedelbar behandling riskerar att leda till dödsfall.

Hur behandlas allergi?

Har en individ visat tecken på allergi finns det mycket att göra för att motverka besvär och fortsatt sjukdomsutveckling. Allergiska reaktioner ska främst förhindras genom anpassning av den omgivande miljön och medicineras endast när detta inte räcker. Många elever med astma och allergi behöver periodvis daglig medicinering för att förebygga besvär. Vi vet dock att att en stor del av dessa elever följer sin läkares ordination dåligt eller inte alls. Obehandlad astma och allergi är en känd riskfaktor för koncentrationsproblem och inlärningssvårigheter i skolan.

Vad utlöser allergibesvär?

I vårt land är allergi mot pollen, pälsdjur, födoämnen och dammkvalster vanligt förekommande. Nickel, krom, kobolt, kolofonium och parfymämnen är exempel

på ämnen som är vanliga orsaker till kontaktallergi.

Det är vanligt att pollenallergiker är överkänsliga mot de vindpollinerande växterna björk, gräs och gråbo. Eftersom allergiframkallande växter i och strax utanför skolan riskerar att leda till besvär hos elever med pollenallergi är kunskap om växters allergena egenskaper värdefull vid planering av den gröna miljön i och utanför skolan.

Överkänslighet mot katt, hund, häst och gnagare är vanligast bland pälsdjursallergierna. Trettio till fyrtio procent av alla skolbarn har pälsdjur hemma. Flertalet skolbarn med astma är allergiska mot pälsdjur. Ett problem för pälsdjursallergiska elever är att djurägare bär med sig djurpartiklar på kläder och skor till skolan. Analyser av damm från skolor runt om i Sverige har visat sig kunna innehålla relativt höga halter av partiklar från katt och hund. Dammanalyser har även påvisat förekomst av dammkvalster i skolmiljön. En från allergisynpunkt välplanerad och lättstädad inomhusmiljö bidrar till att minska halterna av allergiframkallande ämnen i skolan.

Det är vanligt att individer med luftvägsallergi får besvär av tobaksrök, målarfärg, parfymdoft, luftföroreningar, spritpennor och andra starkt luktande ämnen.

Intag av minimala mängder av mat man inte tål kan innebära en allvarlig risk för den som är födoämnesallergisk. I vårt land är ägg, komjölk, fisk, skaldjur, nötter, mandel, jordnötter och sojaprotein vanliga allergiutlösande födoämnen hos individer med födoämnesallergi. För att minska risken för allvarliga reaktioner är det önskvärt att helt utesluta nötter av olika slag, mandel och jordnötter ur den mat som serveras i skolan.

Stress, infektioner och trötthet är exempel på faktorer som ofta sänker

besvärströskeln hos personer med astma och allergi.

Håltagning och piercing har blivit allt vanligare bland både flickor och pojkar. Detta anses vara en bakomliggande orsak till att nickelallergi blivit ett ökande hälsoproblem. Nickelallergi är en vanlig orsak till allergiskt kontakteksem. Många barn och ungdomar med nickelallergi utvecklar med tiden handeksem, vilket riskerar att bli svårbehandlat och kroniskt.

Annan överkänslighet

En allergisk reaktion är immunologisk och förmedlas via allergiantikroppar eller immunaktiva celler. Man kan dock ha besvär som påminner om allergibesvär men som inte orsakas av en immunologisk reaktion i kroppen. När man i dagligt tal använder ordet allergi gör man vanligtvis ingen skillnad på "äkta" allergi och "annan överkänslighet". Överkänslighets-

besvär hos barn och ungdomar är dock oftast "äkta" allergiska.

Sjuka hus-besvär

Sjuka hus-besvär avser de symptom hos människor som förknippas med vistelsen i en byggnad. Det kan röra sig om trötthet, hudutslag, huvudvärk, hosta m.m. Symptomen går över då man inte vistas i byggnaden. Besvär som huvudvärk, trötthet m.m. är inte ovanliga bland befolkningen i övrigt, men i "sjuka hus" är det fler än normalt som upplever dem. Sjuka hus-besvär kan även drabba barn och ungdomar. Orsakerna till denna form av besvär är ännu till stor del okända. Fuktskador förefaller vara en gemensam nämnare i många fall.

Individer med allergi verkar vara mer känsliga för inomhusmiljön i sjuka hus. Ett stort antal skolor i Sverige har under senare år medfört sjukahus-besvär.

FÖREBYGGANDE INSATSER & PRAKTISKA RÅD

Allmänna råd

- Tillåt inte rökning inom skolan, inte ens i särskilda rökrum.
- Ta inte in levande pälsdjur och fåglar i skolans lokaler. Detta gäller även kvällar, helger och lov.
- Personal på skolan skall inte i tjänsten använda parfym eller starkt doftande hud- eller hårvårdsartiklar. Detta bör även gälla elever under skoltid.
- Förvara inte ytterkläder i undervisningslokalerna.
- Låt inte antalet elever i undervisningslokalerna överstiga rekommenderat antal avseende ventilation. Anslå rekommenderat elevantal vid varje enskild undervisningslokal.
- Lägg schemat så att adekvat vädring av undervisningslokalerna möjliggörs med lämpliga tidsintervall.
- Uppmuntra på alla sätt eleverna att vistas utomhus under rasterna.
- Beakta allergiaspekten vid upphandling av inredning, hygienvaror och kemisk-tekniska produkter.
- Beakta allergiaspekten vid planering av den gröna miljön i och strax utanför skolan.
- Beakta allergiaspekten vid renovering av skolan och utför om möjligt denna när eleverna har lov.
- Beakta allergiaspekten vid upphandling av skolskjuts.

Städning

En bra städning är viktig för alla som vistas i skolan. Pälsdjurspartiklar, mögelsporer, födoämnesrester, pollen, textil- och mineralullsfibrer, bakterier och virus är exempel på ämnen som kan finnas i damm. En välstädad miljö är betydelsefull för att förebygga besvär hos elever med astma och allergi. Det är angeläget att skolan upphandlar och beställer kvalitetssäkrad städning där lämpliga intervall, omfattning och ansvar för både vardagsstädning och storstädning framgår tydligt. Val av städmetoder och rengöringsmedel bör göras med hänsyn till överkänsliga elever.

Aspekten rengöring och städning bör väga tungt vid planering och val av inredning till klassrum och uppehållsrum. Att använda fullhöjdsåskåp för förvaring av material, whiteboard istället för krittavlor

samt att undvika lösa elkablar, mattor och dammsamlade möbler är exempel på åtgärder som underlättar en bra städning. I den mån stoppade möbler förekommer i skolmiljön bör de ha avtagbar klädsel som går att tvätta i tvättmaskin. Även stolsitsar och bänkar måste städas regelbundet eftersom dammet på dessa har visat sig kunna innehålla en stor mängd pälsdjurspartiklar. Dagliga rutiner för att plocka undan skor, skolmaterial och dylikt är betydelsefulla för att göra lokalerna städbara.

Det är lämpligt att upprätta rutiner för regelbunden storstädning, inklusive tvätt av gardiner och andra textilier. Eftersom luftens halt av allergiframkallande partiklar ökar i samband med städning bör städning av klassrummen utföras under elevfri tid.

Utökad städning av särskilt belastade miljöer som slöjd-, hemkunskaps- och

gymnastiksalarna är ofta nödvändig. Många gymnastiksalarna används kvällstid till aktiviteter som inte har anknytning till skolverksamheten. Städning av lokalen efter kvällsaktivitet men före första lektionen påföljande dag är i förekommande fall en angelägen åtgärd för att minska risken för besvär hos elever med astma och allergi.

Ventilation

Det är viktigt att det finns rutiner för skötsel och underhåll av skolornas allmänventilation och processventilationer. Den personal som sköter ventilationsanläggningarna ska utbildas för uppgiften. I de fall personal på skolan själv kan påverka ventilationen bör denna förses med brukarinstruktioner.

Då det är fastighetsansvariga som har kännedom om ventilationssystemens funktion och kapacitet bör rektor se till att dessa informeras när det sker förändringar av verksamheten. Det är också viktigt att rektorerna informeras av fastighetsansvariga om åtgärder som rör ventilationssystemet eller som på annat sätt kommer att påverka inomhusmiljön.

Måltidsverksamhet

För en person med överkänslighet mot födoämnen kan intag av minimal mängd av den mat hon/han inte tål räcka för att utlösa allvarliga besvär. Därför är det av yttersta vikt att säkra rutinerna runt tillagning och servering av specialkost i skolan. Det är nödvändigt att måltidspersonal, hemkunskapslärare och andra berörda får korrekt information om matöverkänsliga elevers specifika kost. Elevens föräldrar har, med stöd av skolsköterskan, en viktig funktion för att informera måltidspersonal och lärare om behovet av särskild kost samt om eventuell förändring av densamma. Eftersom föräldrarna har stor kunskap om sitt barns födoämnesöverkänslighet torde det inte föreligga något behov av läkarintyg. Vid stadiövergångar är det viktigt att se till att all information följer eleven och förmedlas till berörd ny personal.

Livsmedelsverket har utfärdat rekommendationer om att skolmaten inte skall innehålla nötter, mandel eller jordnötter med tanke på risken för allvarliga allergireaktioner.

Ett fåtal elever med fiskallergi är så uttalat överkänsliga att de får besvär av att gå in i matsalen de dagar man serverar fisk. I enstaka nybyggda skolor i Sverige har man av ekonomiska och pedagogiska skäl avstått från att bygga separata bespisningslokaler. Lunchen intas i dessa skolor i elevernas respektive klassrum. Negativa effekter av detta har blivit att uttalat fiskallergiska elever ej kunnat vistas i klassrummet varken under lunchen eller resterande del av skoldagen.

Idrott och hälsa

En förbättrad kondition minskar benägenheten för ansträngningsutlösta besvär hos barn och ungdomar med astma. Fysisk träning minskar sjukdomsperioderna hos barn med allergi och deltagande i fysisk aktivitet leder i de flesta fall till ökat välbefinnande. Det är av stor vikt att elever med astma och allergi deltar regelbundet i idrottsundervisning. De flesta barn och ungdomar med astma är idag så välmedicerade att sjukdomen inte utgör något hinder för att delta i idrottsaktivitet. Inför ett träningspass är en individuellt anpassad medicinering samt långsam uppvärmning betydelsefull. Intervallträning med vilopausar på någon minut är lämplig aktivitetsform för dessa elever. Idrottsläraren har en viktig uppgift i att stödja och handleda elever med astma, med målsättning att eleven skall medverka vid samt fullfölja lektionerna. En långvarig befrielse från idrottsaktiviteterna på grund av astma och allergi bör endast ske efter samråd med skolsköterska, skolläkare och/eller behandlande läkare. Långvarig befrielse bör leda till att ett särskilt åtgärdsprogram upprättas för eleven.

Starkt doftande sprayer och andra hud- och hårvårdsmedel kan vara en orsak till besvär och behov av ökad medicinering för

elever med astma och allergi i samband med duschning efter idrottslektionerna. Detta problem bör i möjligaste mån motverkas via information till övriga elever. Vissa doftöverkänsliga elever och elever med eksem kan behöva stöd och individuella lösningar för omklädning och dusch i samband med idrottslektionen.

Textilslöjd

På lektioner i textilslöjd kan vissa moment framkalla besvär hos elever med astma och allergi. Textilslöjdsalar kräver rikligt med förvaringsutrymmen. Det kan i vissa fall vara lämpligt med förstärkt ventilation. Tyger, garner m.m. skall förvaras i stängda skåp. Vävning är en dammalstrande aktivitet som bör utföras i separat rum. Vid stoppning av kuddar är syntetmaterial ett lämpligt materialval. Växtfärgning, batikfärgning samt tovning och kardning av ull orsakar ibland besvär och kan då behöva utföras utomhus. Tyger kan idag vara så behandlade med kemikalier att kontakt med materialet utlöser besvär hos överkänsliga personer. Det är lämpligt att beakta denna aspekt vid upphandling av tyg.

Trä- och metallslöjd

Sågning, svarvning och handputsning med sandpapper är särskilt dammalstrande på träslöjdslektionen. Starkt doftande lacker,

liksom thinner och lacknafta är kemikalier som ofta leder till besvär. Av hänsyn till elever med astma och allergi skall man ha en tillfredsställande ventilation i dessa lokaler samt välja inredning som underlättar en noggrann städning. Spånsug och punktsug ska finnas i varje träslöjdssal. I undantagsfall kan eleven behöva befrias från de utifrån besvärssynpunkt värsta momenten i trä- och metallslöjd.

Fysik, kemi, biologi och teknik

Starkt luktande ämnen utlöser besvär hos elever med känsliga luftrör. Det är därför viktigt att dragskåp/draghuv med tillfredsställande utsug finns i undervisningslokaler där dessa ämnen används. Kemikalier ska förvaras i särskilda ventilerade skåp. Mobila punktsugar kan vara en lösning då rök uppstår i samband med exempelvis svetsning. Lackering skall ske i avskilda ytbehandlingsrum. Uppstoppade djur och fåglar skall förvaras i stängda glasskåp. Moment som att dissekera djur och besök på bondgård kan vara besvärliga för pälsdjursallergiska elever. Naturexkursion under pollensäsongen kan utlösa besvär för elever med pollenallergi.

PERSONAL

All personal på skolan bör ha ett visst mått av kunskap om:

- Astma, allergier och deras utlösande faktorer.
- Symptom vid astmaanfall och svår allergisk reaktion.
- Skolans handlingsplan för elever med astma och allergi

Rektor/platschef

Rektor har arbetsgivaransvar och är därmed ytterst ansvarig för skolans arbetsmiljö. Det åligger rektor att:

- Ansvara för att en sund inomhusmiljö upprätthålls i skolans lokaler.
- Ansvara för att skolans internkontroll även innefattar allergiaspekten.
- Ansvara för att all personal har grundläggande kunskaper om astma och allergi.
- Ansvara för att det i skolbespisningen finns säkra rutiner runt elever med födoämnesöverkänslighet.
- Ansvara för att skolans städning utförs enligt nedskrivna rutiner och att regelbunden kvalitetssäkring sker.
- Ansvara för att det på skolan finns en aktuell handlingsplan för elever med astma och allergi.
- Ansvara för att skolan har säkra informationsrutiner i samband med stadieövergångar för elever med astma och allergi.
- Bevaka att allergiaspekten beaktas vid planering av skolans inom- och utomhusmiljö.
- Bevaka att allergiaspekten beaktas i samband med renovering av skollokal.
- Uppmuntra kommunikation mellan skolans personal och föräldrar till elever med astma/allergi.

Skolsköterska och skolläkare

Skolsköterskan och skolläkaren utgör skolans medicinska expertis. Ett nära sam-

arbete mellan dessa och övrig personal på skolan avseende allergifrågor är betydelsefullt. Skolsköterskan och/eller skolläkaren skall:

- Besitta goda kunskaper om allergisjukdomarna och deras behandling samt inhämta kunskap om allergiska elevers specifika sjukdom från eleverna själva, deras föräldrar samt vid behov från behandlande läkare/sjuksköterska.
- Besitta goda kunskaper om de miljöfaktorer i skolan som riskerar påverka allergiska elevers hälsotillstånd negativt.
- Verka aktivt för att följa upp skol-situation, behandling och frånvaro hos elever med astma och allergi, samt vid behov samverka med behandlande läkare.
- Medverka till att övrig personal på skolan får information om allergisjukdomarna, åtgärder för att förebygga besvär, samt om allergiska elevers speciella livssituation.
- Ha möjlighet att göra ett korrekt medicinskt ingripande vid akut astmatiskt/allergiskt tillstånd hos elev. För skolsköterskan sker detta enligt skolläkarens generella direktiv.
- Vid behov informera personal på skolan om hur elev med svår astmatisk /allergisk reaktion skall omhändertas.
- Samverka med idrottslärare för att fånga upp elever som ej orkar normalt vid ansträngning med avsikt att utesluta eller diagnostisera astma.

- Tidigt förmedla viss studie- och yrkesvägledning till elever med astma och allergi samt vid behov, och efter elevens och föräldrarnas medgivande, samverka med studie- och yrkesvägledaren.
- Medverka till att ge eleverna information om nickelallergi och dess orsaker, konsekvenser samt förebyggande åtgärder.

Lärare

Samtliga lärare bör:

- Skaffa sig kunskaper om astmatiska och allergiska elevers specifika besvär och behandling utifrån fortlöpande kommunikation med dessa elevers föräldrar.
- Vid behov vara eleven behjälplig vid medicinering i skolan. Denna hjälp ges efter överenskommelse med elevens föräldrar.
- I möjligaste mån underlätta städning av klassrummet och även på andra sätt verka för att reducera halten av allergiframkallande ämnen och andra irriteranter i klassrummet.
- Ansvara för att klassrummet vädras under rasterna.
- Verka för att eleverna tillbringar rasterna utomhus.
- I samråd med skolsköterskan informera övriga elever och deras föräldrar om de rekommendationer som bör följas för att göra skolmiljön så bra som möjligt från allergisynpunkt.
- Vara uppmärksam på samt följa upp sjukfrånvaro och inlärningssvårigheter som kan kopplas till elevens allergibesvär eller medicinering.
- Informera övrig personal som verkar i klassen om de allergiska elevernas specifika behov.
- I möjligaste mån beakta allergiska elevers behov vid planering av aktiviteter i och utanför klassrummet.
- Vid behov rådgöra med allergiska elevers föräldrar inför utflykter och skolresor.

Lärare i idrott och hälsa

En god kondition motverkar besvär hos elever med astma. Ansträngning utan förberedelse i form av uppvärmning och medicinering kan dock utlösa akuta besvär. Lärare i idrott och hälsa bör:

- Besitta god kunskap om ansträngningsutlöst astma, eksem och allergi och dess eventuella konsekvenser i samband med idrott.
- Vägleda och stötta elever med astma för att motverka besvär i samband med fysisk ansträngning.
- Förmedla värdet av fysisk ansträngning till elever med astma och allergi.
- Samverka med skolsköterskan för att fånga upp elever som ej orkar normalt vid ansträngning med avsikt att utesluta eller diagnostisera astma.

Städledare/lokalvårdare

Damm innehåller en mängd ämnen som kan utlösa besvär hos den som har astma och allergi. En bra städning av skollokaler bidrar till att minska risken för besvär hos elever med astma och allergi. Städledaren och lokalvårdaren bör:

- Upprätta skriftliga rutiner för regelbunden vardags- och storstädning samt för tvätt av gardiner och andra textilier.
- Använda från allergisynpunkt lämpliga medel och metoder vid städning av skolans lokaler.
- Inkludera rengöring av golv samt lättåtkomliga ytor på bord och stolar i vardagsstädningen.
- Städa på elevfri tid.
- Vara uppmärksam på eventuella fuktskador och rapportera dessa till rektor.

Skolmåltidspersonal

För elever med födoämnesöverkänslighet är det av stor vikt att deras skolmåltider tillagas utifrån kännedom om ingredienser och tillagning. Skolmåltidspersonal bör:

- Besitta kunskap om specialkost vid födoämnesöverkänslighet.

- Ansvara för att födoämnesöverkänsliga elever får en från dietsynpunkt korrekt samt näringsriktig kost.
- Ha fortlöpande kontakt med föräldrar till födoämnesöverkänsliga elever, med avsikt att förebygga missförstånd och skapa trygghet.
- Informera föräldrar till födoämnesöverkänsliga elever om deras skyldighet att meddela elevens eventuella frånvaro även till skolmåltidspersonalen.
- Verka för att även födoämnesöverkänsliga elever ges möjlighet att känna matglädje.

Studie- och yrkesvägledare

Vissa yrken är olämpliga för personer med astma, eksem och allergi. En korrekt yrkesvägledning till elever med allergisjukdom är därför en viktig hälsofrämjande åtgärd. Studie- och yrkesvägledaren bör:

- Besitta kunskap om yrkesvägledning till elever med astma, eksem och allergi samt hålla sig uppdaterad om de förändringar i yrkeslivet som kan tänkas påverka yrkesvalet för dessa elever.

- Ge elever med astma, eksem och allergi samt deras föräldrar en grundlig och korrekt vägledning om yrkesval utifrån elevens specifika sjukdom. Detta bör, efter elevens och föräldrarnas medgivande, ske i samverkan med skolsköterska/skolläkare.
- Ta hänsyn till allergiska elevers överkänslighet vid val av PRAO-platser.

Vaktmästare

För elever med astma och allergi är en hälsosam inomhusmiljö en viktig faktor för besvärsfrihet. Skolans vaktmästare är väl insatt i den fysiska miljön på skolan. Vaktmästaren bör:

- Verka för att skolan har en hälsosam fysisk miljö.
- Samverka med övrig personal på skolan för att tidigt upptäcka eventuella fuktskador, dåligt fungerande ventilation etc., och rapportera eventuella brister till rektor.

MEDICINSK BEREDSKAP

Elevens egen medicin

Elever med astma eller som av läkare bedömts vara inom riskzonen för svår allergisk reaktion uppmanas att alltid, även under skoltid, bära med sig sin egen akutmedicin. Läraren bör, så länge elevens ålder och grad av mognad kräver det, sätta sig in i elevens eventuella medicinering samt vara eleven behjälplig med denna om så behövs. Föräldern överlåter, gärna i skriftlig form, med tydlighet detta uppdrag åt läraren. Om elev ordinerats Adrenalin autoinjektor (EpiPen®) för eventuell allergisk akutreaktion kan det vara lämpligt att föräldern tar hjälp av medicinskt kunnig person, exempelvis skolsköterskan, för att informera läraren. Läraren ska se till att elev med akut astmaanfall omedelbart får läkarvård om given astmamedicin inte häver anfall, samt vid misstanke om att elev har drabbats av en svår allergisk reaktion. Elev med pågående astma eller svårare allergibesvär får inte lämnas ensam eller skickas hem på egen hand eller i taxi.

Skolhälsovårdens medicinska beredskap

Skolsköterskan ska ha tillgång till akutmedicin för att vid behov självständigt kunna ge behandling vid astmaanfall och misstänkt svår allergisk reaktion. Skolläkaren/skolöverläkaren ger åt skolsköterskan en skriftlig ordination på denna medicin via s.k. generellt direktiv.

Den akutmedicin som bör vara tillgänglig i skolan för att handhas av skolsköterska och/eller skolläkare är:

- Adrenalin i injektionsform
- Kortisonpiller (Betapred®)
- Beta-2-stimulerare
- Icke-sederande antihistaminpiller (företrädesvis snabblösliga)

Skolsköterskan bör, utifrån enskilda elevers behov samt föräldrarnas önskemål, informera läraren om lämpliga åtgärder vid astmaanfall och misstänkt allergisk chock. Det är även önskvärt att skolans personal ges en kortfattad information om vikten av omedelbar läkarvård till elev med misstänkt svår allergisk reaktion och i fall då astmaanfall inte hävs av given astmamedicin. Denna information kan exempelvis ges tillsammans med återkommande information om olycksfallsberedskap.

Skolaktivitet utanför skolans lokaler

Vid skolverksamhet utanför skolan, såsom utflykter och kortare skolresor medtager och förvarar enskild elev lämpligen sin egen medicin. Vid lägerskola är det lämpligt att läraren förvarar enskild elevs medicin om föräldrarna så önskar. Planerade utflykter och lägerverksamhet bör i god tid föranleda samråd mellan vederbörande lärare och den allergiska elevens föräldrar. Initiativ till detta samråd bör tas av läraren. Det är önskvärt att mobiltelefon medföljer läraren vid skolaktivitet utanför skolan.

ALLERGIROND

Regelbunden allergirond på skolan är en metod att konsekvent införliva allergiaspekten i internkontrollen. På detta sätt får skolans företrädare en överblick över eventuella allergirisker i skolmiljön. Allergironden kan med fördel helt eller delvis samordnas med ordinarie skydds-rond. Det är önskvärt att rektor eller platschef initierar ronden och att den genomförs en gång per år.

För att få en bedömning utifrån olika kompetensområden bör representanter för samtliga aktörer i skolan medverka i allergironden. Vaktmästaren har en viktig funktion för inomhusklimat och ventilation, måltidspersonal för kostfrågor, städpersonal för lokalvård etc. Skolsköterskan är ofta insatt i överkänsliga elevers

besvärssbild och är därmed en viktig deltagare i allergironden. Elevskyddsombudet bör medverka, liksom skolans eventuella allergiombud. Föräldrar till elever med astma och allergi bör ges tillfälle att i förväg förmedla synpunkter. Samverkan bör vid behov ske med kommunens fastighetsnämnd, miljö- och hälsoskyddsnämnd samt yrkesinspektionen.

Utfallet från ronden ska föranleda åtgärdsplaner med tydlig ansvarsfördelning och tidsplan för att genomföra föreslagna åtgärder. Det finns checklistor som kan användas som stöd för att genomföra ronderna.

RESURSER UTANFÖR SKOLAN

Samverkan med aktörer utanför skolan erbjuder ytterligare möjligheter att förbättra situationen för elever med astma och allergi. Samarbetet kan gälla rådgivning i enskilda frågor eller avse utbildning, information och förebyggande insatser.

Skolläkaren/skolsköterskan bör vid behov samverka med behandlande läkare, sjuksköterska, sjukgymnast och dietist inom primärvården/slutenvården. Allergikon-sulenten är i förekommande fall en självskriven resursperson. Apotekspersonal kan vara behjälplig med information om exempelvis parfymfria hår- och hudvårdsprodukter.

Yrkesinspektionen utövar tillsyn över hela arbetsmiljösituationen i skolan. Kom-

munens miljö- och hälsoskyddsnämnd har tillsammans med yrkesinspektionen ett delvis överlappande ansvar för tillsynen av undervisningslokaler.

Astma- och Allergiförbundet utbildar s.k. allergiombud för skolorna. Allergiombudet är en resursperson behjälplig i allergifrågor. Även den lokala allergiföreningen kan vara en viktig samarbetspartner för skolan.

I många kommuner och landsting har man tillsatt tvärsektoriella allergikommittéer. Dessa utgör forum för utbyte av tankar och idéer avseende allergifrågor. Representant för skolan är en viktig medlem i dessa grupper.

AKTUELLA STYRDOKUMENT

Skollagen (SFS 1985: 1100)

Skollagen föreskriver att alla barn och ungdomar skall ha lika tillgång till utbildning. I utbildningen skall hänsyn tas till elever med särskilda behov (1 kap. 2§). Lagen är en ramlag med grundläggande bestämmelser. Huvudman för grundskolan är kommunen och för gymnasieskolan kommun och landsting. Skolverket är tillsynsmyndighet avseende skollagen (SFS 1991:112). Skolverkets tillsyn gäller alltid en bestämd skolhuvudman och sker antingen på verkets eget initiativ eller p.g.a. en anmälan. Skollagen fastslår grundskoleelevens rätt till kostnadsfria måltider (4 kap. 4a§). Skolhälsovården regleras av skollagen.

Grundskoleförordningen (1994:1194) , Gymnasieförordningen (1992:394)

Anger bl.a. rektors ansvar i olika frågor under respektive verksamhetsområde.

Läroplanen - Lpo 94

Kompletterar och konkretiserar de övergripande mål för skolan som skollagen anger. Föreskriver att alla som arbetar i skolan skall uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd. Läraren skall utgå från varje enskild individs behov och förutsättningar samt hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation. Studie- och yrkesvägledaren skall särskilt uppmärksamma möjligheterna för elever med funktionshinder.

Miljöbalken (SFS 1998:808)

Är en ramlag som tillämpas så att människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan (1kap. 1§). Med skada menas i miljöbalken både fysisk och psykisk påverkan. Kommunen skall ägna särskild uppmärksamhet åt bl.a. lokaler för under-

visning och omhändertagande. Alla som bedriver en verksamhet skall iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljö (2 kap. 3§). Balken anger att man skall utgå från vad människor i allmänhet anser vara en olägenhet och ta hänsyn till personer som är något känsligare än normalt. Den kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnden, eller motsvarande, är lokal tillsynsmyndighet enligt miljöbalken.

Arbetsmiljölagen (SFS 1977:1160)

Omfattar sedan 1990 förutom alla arbetstagare även skolans alla elever från årskurs ett och uppåt. Dessa är följaktligen i lagens mening jämställda med arbetstagare. Lagens ändamål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö. Vid vissa fritidsaktiviteter med moment av utbildning, exempelvis ridskolor eller musikskolor, omfattas endast yrkesinriktad utbildning. För blandformer av barntillsyn och undervisning, som exempelvis sexårsverksamhet, gäller lagen om innehållet av utbildning kan anses dominera över tillsynsmomentet. Lagens regler om skyddsombud och skyddskommittéer gäller inte eleverna. I stället finns särskilda regler för elevskyddsombud som gäller från och med årskurs 7 i grundskolan. Elevskyddsombuden skall ges tillfälle att delta i skolans skyddsarbete. Yrkesinspektionen är tillsynsmyndighet enligt arbetsmiljölagen.

Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om internkontroll av arbetsmiljön (AFS 1996:6)

Det åligger arbetsgivaren att bedriva internkontroll av arbetsmiljön. ”Med internkontroll av arbetsmiljön menas i dessa föreskrifter att systematiskt planera,

genomföra och följa upp verksamheten så att arbetsmiljökraven uppfylls” (2§). ”Arbetsgivaren skall fortlöpande undersöka arbetsförhållandena och bedöma riskerna för ohälsa och olycksfall i arbetet” (9§).

Arbetarskyddstyrelsens föreskrift om åtgärder mot luftföroreningar (AFS 1980:11)

Anger att arbete skall planläggas och ordnas så att luftförorening inte uppkommer på arbetsplatsen eller blir så liten som möjligt. Detta kan göras genom att ”förorenad luft omhändertas genom processventilation vid den plats där luftföroreningen uppkommer”.

Arbetarskyddstyrelsens föreskrift om laboratoriearbete med kemikalier (AFS 1997:10)

Föreskriver att dragskåp skall vara försedda med ett kontrollsystem som larmar vid för lågt flöde. Det ska ske årlig kontroll av ventilationen och av kontrollsystemets funktion.

Arbetsmiljuförordningen (SFS 1995:482)

Anger att en skyddskommitté bör sammanträda minst en gång var tredje månad.

Tobakslagen (SFS 1993:10)

Föreskriver rökfria miljöer där barn och ungdomar vistas. Den kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnden utgör lokal tillsynsmyndighet.

Byggnadsverkslagen (SFS 1994:847) och Plan- och Bygglagen (SFS 1987:10)

Anger byggherrens ansvar. Byggnader skall vara lämpliga för sitt ändamål och ge skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljö. Boverkets byggregler (BBR 94) innehåller föreskrifter och allmänna råd till bl.a. dessa lagar och gäller vid uppförande av byggnader och tillbyggnader. Under kapitel 6 i Boverkets byggregler behandlas

luftkvalitet och ventilation. Byggnadsnämnden utövar tillsyn enligt Plan- och Bygglagen.

Förordning om funktionskontroll av ventilationssystem (SFS 1991: 1273)

Reglerar den obligatoriska funktionskontrollen av ventilationssystem. Byggnadens ägare ansvarar för kontrollens genomförande. Kontrollen skall genomföras av behörig besiktningsman. Lagen föreskriver att ej godtagbara ventilationssystem skall åtgärdas. Byggnadsnämnden är tillsynsmyndighet.

Föreskrifter och allmänna råd om läkemedelshantering inom landstingens m.fl. hälso- och sjukvård (SOSFS 1995:19)

Ger vägledning om möjligheten att genom generella direktiv formalisera skol- sköterskans möjlighet att i vissa fall självständigt utföra läkemedelsbehandling.

Allmänna råd om ”Städning i skolor, förskolor, fritidshem och fritidsgårdar ” (SOSFS 1996: 33)

Lokaler där barn stadigvarande vistas bör i regel städas dagligen. Den vardagliga städningen bör omfatta rengöring av golv och lättåtkomliga ytor som bord, bänkar stolar etc. Storstädning bör ske återkommande under året. Det är önskvärt att utarbeta städprogram som anger lämpliga intervall, omfattning och ansvar för vardagsstädning respektive storstädning.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Abrahamsson G. Vad kan skolan göra för elever med medicinska handikapp? Statens Institut för Handikappfrågor i skolan, 1995.
- Aktörer och verktyg i miljöhälsaarbetet. Bilaga 2 till Miljöhälsoutredningen, SOU 1996:124.
- Allergiboken. Frågor och svar om allergi och annan överkänslighet. Folkhälsoinstitutet, 1994.
- Allergi-information. Livsmedelsverket, 1997.
- Allergirond i förskola/skola. Astma- Allergiföreningen i Stockholms län, Folkhälsoinstitutet, 1996.
- Ansträngningsutlöst astma – råd till idrottsledare och idrottslärare. Stencil nr. 23, Svenska Barnläkarföreningens sektion för Barnallergologi, 1999. www.swedenmedsoc.se/sektioner/blf/allergol
- Astma och allergi i en föränderlig miljö. Glaxo Wellcome AB, 1996.
- Att se, höra och andas i skolan – en handbok om skolans innemiljö. Boverket och Arbetarskyddsstyrelsen, 1996.
- Bengtsson U, Eriksson N.E. Förrädisk föda – om överkänslighet för mat och dryck. Tika läkemedel AB, 1996.
- Borres M P, Bråkenhielm G, Irander K. How many teeagers think they have allergic rhinoconjunctivitis and what do they do about it. *Annals of Allergy, Asthma & Immunology* Vol 78, Number 1, January 1997.
- Bra inomhusklimat & lägre driftskostnader – ombyggnad av skolor. Nutek, 1994.
- Bättre plats för arbete – planering av arbetsområden med hänsyn till miljö, hälsa och säkerhet. Boverket, Naturvårdsverket, Räddningsverket och Socialstyrelsen, 1995.
- De sex stegen mot allergisäkra daghem och skolor. Folkhälsoinstitutet, 1996.
- Egmar A.C., Emenius G., Wickman M. Förekomst av katt- och hundallergen i bostäder och offentliga miljöer. Miljömedicinska enheten, Stockholms läns landsting. 1997:1.
- European Allergy White Paper. Allergic Diseases as a Public Health Problem. The UCB Institute of Allergy, 1997.
- Ett allergifritt samhälle – Vision och strategi. Folkhälsoinstitutet, 1995.
- Formgren H. Omfattningen av allergi och annan överkänslighet. Vetenskaplig sammanställning. Folkhälsoinstitutet 1998:1.
- Foucard T, Hedlin G., Kjellman N-IM. Allergi och astma hos barn. Lund: DRACO läkemedel AB, 1999.
- Frisk inomhus – så skapar vi en bra inomhusmiljö i kommunens lokaler. Svenska kommunförbundet, 1996.
- Funktionskontroll av ventilationssystem, Allmänna råd 1995:4. Boverket, 1995.

- Grönare liv för allergiker. Astma- och Allergiförbundet och Movium, SLU i Alnarp, 1998.
- Inomhusmiljö i skolor – samarbete och genomförande. Socialstyrelsen, Arbetarskyddsverket, 1996.
- Intressepolitiskt Miljöprogram, 1996. Astma- och Allergiförbundet.
- Miljörelaterade hälsorisker. Bilaga 1 till Miljöhälsoutredningen, SOU 1996:24.
- Norbeck D, Smedje G. Sjuka hus symptom och astmasymptom i skolmiljön – betydelsen av inomhusluftens kvalitet och hälsoeffekter av miljöförbättrande åtgärder. Rapport från Arbets- och miljömedicin 5/96. AMF 920166, 1996.
- Ortmark A.E. Barnallergiboken. Fischer & Co, 1997.
- Renström M, Egmar A.C, Wickman M. Städning – en viktig faktor för en sund inomhusmiljö. Miljömedicinska enheten, Stockholms läns landsting, Folkhälsoinstitutet, 1996.
- Skola fri från Allergi – verktyg för att förebygga och hantera allergirisker i skolan. Utvecklingsenheten i Habo och Folkhälsoinstitutet, 1996.
- Skolhälsovården 1998, SoS-rapport 1998:10.
- Skolor och daghem i Norden. Inomhusmiljö och gällande regler. Folkhälsoinstitutet, 1995.
- Strandhede S.O. Sortimenttips för allergisanerade växtmiljöer. Folkhälsoinstitutet, Brevskolan, 1996.
- Strandhede S.O. Vådliga och vänliga växter i vår närmiljö. Utbildningsförlaget, Brevskolan, 1993.
- Sundell J, Kjellman N-IM. Luften vi andas inomhus. Folkhälsoinstitutet, 1994.
- Sundell J, Kukkonen E, Skåret E, Valbjörn O. Problem med inomhusklimatet. Utredningar, mätningar, åtgärder. Anslagsrapport A8:1997, Byggforskningsrådet.
- Thid Claesson L, Häggström E, Nilsson I. "Vilken soppa!?" ett kvalitetsutvecklingsarbete om matallergi i skolan. Sundsvalls allergikommitté, Folkhälsoinstitutet, Sundsvalls kommun 1999.
- Wickman M, Lundborg M. Barnastmapraktika, handbok i astmabehandling med fallbeskrivningar. Draco Läkemedel AB, 1998.
- Åberg N, Sundell J, Eriksson B, Hesselmar B, Åberg B. Prevalence of allergic diseases in schoolchildren in relation to family history, upper respiratory infections and residential characteristics. Allergy, 1996;51:232-7.

ADRESSLISTA

Ordförande:

Magnus Borres
Barnhälsovården, FoU-enheten,
Primärvården
Lillhagsparken 5
422 50 Hisings-Backa

Sekreterare:

Lotta Rinné-Ljungkvist
Centrala BHV
Krokslättis vårdcentral
Box 2004
431 02 Mölndal

Astma- och Allergiförbundet:

Carina Hååg
Astma- och Allergiförbundet
Box 49303
100 29 Stockholm

ASTA:

Berith Andersson
Barn- och Ungdomskliniken
Falun lasarett
792 82 Falun

Barnläkarföreningen:

Tony Foucard
Akademiska Barnsjukhuset
751 85 Uppsala

Folkhälsoinstitutet:

Britta Andersson
Folkhälsoinstitutet
103 52 Stockholm

Riksföreningen för skolsköterskor:

Göta Abrahamsson
Folkhälsan Åland
Styrmansgatan 10
FIN-221 00 Mariehamn
Åland

Skolledarförbundet:

Tommy Fabricius
Äppelviksskolan
Alviksvägen 97
167 53 Bromma

Skolläkarföreningen:

Görel Bråkenhielm
Skolhälsan
Resursförvaltningen för skola och
socialtjänst
106 64 Stockholm